

الله أكبر

ایرجا
۱۳۷۴

ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی بند ج

► ج- هر نوع عمل جراحی یا طبی مشروع که با رضایت شخص یا اولیاء یا

سرپرستان یا نمایندگان قانونی وی و رعایت موازین فنی و علمی و نظامات

دولتی انجام می شود. در موارد فوری اخذ رضایت ضروری نیست.

تأثیر رضایت بر مسئولیت مدنی

▶ رضایت موجب مباح بودن عمل پزشکی می

شود لیکن ضامن قصور پزشکی نیست

تأثير رضایت بر مسئولیت کیفری

▶ به علت جنبه عمومی جرم ، رضایت تأثیری

بر مسئولیت کیفری ندارد

تأثیر برائت بر مسئولیت مدنی

► ماده ۴۹۵- هرگاه پزشک در معالجاتی که انجام میدهد موجب تلف یا صدمه بدنی گردد، ضامن دیه است مگر آنکه عمل او مطابق مقررات پزشکی و موازین فنی باشد یا این که قبل از معالجه برائت گرفته باشد و مرتکب تقصیری هم نشود و چنانچه اخذ برائت از مریض به دلیل نابالغ یا مجنون بودن او، معتبر نباشد و یا تحصیل برائت از او به دلیل بیهوشی و مانند آن ممکن نگردد، برائت از ولی مریض تحصیل می شود.

► تبصره ۱- در صورت عدم قصور یا تقصیر پزشک در علم و عمل برای وی ضمان وجود ندارد هرچند برائت اخذ نکرده باشد.

► تبصره ۲- ولی بیمار اعم از ولی خاص است مانند پدر و ولی عام که مقام رهبری است. در موارد فقدان یا عدم دسترسی به ولی خاص، رئیس قوه قضائیه با استیذان از مقام رهبری و تفویض اختیار به دادستانهای مربوطه به اعطای برائت به طبیب اقدام مینماید.

شرایط رضایت دهنده

- ▶ بالغ
- ▶ عاقل
- ▶ دارای رشد بودن شرط نیست
- ▶ رضایت ولی بیمار در صورت نیاز
- ▶ آگاهانه
- ▶ آزادانه

چند مثال در مورد اخذ رضایت و برائت

۱- مرد ۳۰ ساله ای متأهل با درد ناحیه شکمی به
بیمارستان مراجعه می نماید و با تشخیص آپاندیسیت
بستری و نیاز به عمل جراحی دارد پزشک چه اقدامی
در خصوص رضایت باید انجام دهد؟

► با توجه به اینکه بیمار واجد صفت بلوغ و عقل میباشد پزشک میتواند با بیان توضیحاتی در خصوص بیماری و اقدام درمان (در عرف معمول) و اخذ رضایت از بیمار (و نیز برائت) با رعایت نکات فنی نظامات دولتی اقدام به درمان نماید که در این صورت مسئول نخواهد بود.

۲- مرد ۳۰ ساله ای متأهل با تشخیص آپاندیسیت پرفوره (پارگی آپاندیسیت) و تب شدید به بیمارستان مراجعه مینماید در بدو ورود هوشیار میباشد ولی بیمار و بستگان وی جهت امر درمان میخواهند به بیمارستان مجهزتری به شهرستان مجاور مراجعه و اقدامات درمانی را انجام دهند ولی پزشک اعلام مینماید که وضعیت وی اورژانسی میباشد حال وظیفه پزشک در اقدام به درمان از جهت اخذ رضایت چگونه برآورد میشود؟

► با عنایت به بند ج ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی در خصوص شرایط اورژانس اخذ رضایت ناظر به زمانی است که شخص ناتوان از اعلام رضایت و برائت باشد (به طور مثال شخص هوشیار نباشد) یا اینکه دسترسی به اولیا و سرپرستان قانونی او نباشد؛ با این توضیح در خصوص پرسش فوق سه فرض مطرح است:

► الف) شخص بیمار (بالغ، عاقل) در بدو ورود اذن به درمان می‌دهد در این حالت پزشک می‌تواند شروع به درمان نماید هر چند اولیای قانونی وی رضایت نداشته باشند.

► ب) بیمار اعلام رضایت و برائت ننموده و از هوش رفته لیکن بستگان (منظور اولیای قانونی نیست) وی مانع از درمان میشوند در اینجا پزشک موظف است به جهت عدم سمت قانونی بستگان و عدم صلاحیت و ذی نفع نبودن ایشان در اعلام رضایت و برائت یا عدم آن و با توجه به اورژانسی بودن وضعیت بیمار و بیم تلف وفق بند ج ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی و با رعایت نظامات قانونی مورد اشاره اقدام به درمان نماید که در این صورت مسئول نخواهد بود.

► ج) چنانچه شخص دارای اولیا و سرپرستان قانونی باشد (منظور بستگان و آشنایان نیست) و بیمار نیز بیهوش باشد باید رضایت اولیا قانونی وی اخذ گردد زیرا اجازه قانون بند ج ماده ۱۵۸ قانون مجازات که جایگزین اذن بیمار یا اولیای او میگردد تنها در شرایطی قابل قبول میباشد که اخذ رضایت مقدور نباشد (به جهت عدم دسترسی) لیکن در فرض یاد شده اولیا صراحتاً عدم رضایت خود را اعلام میدارند که در اینجا چنانچه پزشک اقدام به درمان نماید مشمول عوامل اباحه در فرض ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی نخواهد شد. لذا به منظور جلوگیری از دعاوی آتی علیه پزشک، باید کلیه خطرات و عوارض ناشی از عدم درمان بیمار (که دارای وضعیت اورژانسی است) را برای اولیای قانونی وی بیان و مکتوب گردد (در صورت امکان با حضور شاهدین)

۳- خانم بیست ساله ای با تشخیص آپاندیسیت به بیمارستان مراجعه می نماید. نامبرده متأهل می باشد و نیاز به اقدام جراحی دارد همسر وی در مسافرت خارج از کشور میباشد. چه اقدامی برای نامبرده می توان انجام داد؟

► با توجه به اینکه بیمار بالغ و عاقل میباشد چنانچه رضایت وی نسبت به اقدام درمانی آگاهانه و با اختیار باشد شرایط قانونی برای مباح بودن اقدام پزشک حاکم میباشد؛ لذا مطابق بند ج ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی اذن بیمار کافی بوده و نیازی به شرایط دیگری از جمله حضور یا رضایت شوهر نسبت به اقدام درمانی نیست

۴- خانم بیست و پنج ساله ای به علت سرطان رحم نیاز به هیستریکتومی (برداشتن رحم) دارد ولی همسر وی به علت اینکه فرزند ندارد رضایت به برداشتن رحم نمیدهد ولی بیمار رضایت به عمل جراحی دارد پزشک چه اقدامی می تواند انجام دهد؟

الف) اگر همین بیمار خودش نیز رضایت به عمل جراحی نداشته باشد و پزشک اعلام می نماید که جراحی برداشتن رحم باعث طول عمر بیشتر بیمار میشود ولی بیمار رضایت به جراحی نمیدهد؟

ب) در پرونده مورد نظر اگر وضعیت بیمار اورژانسی باشد و عدم برداشتن رحم باعث خطر جانی مادر می گردد ولی رضایت بیمار و همسر برای جراحی وجود نداشته باشد پزشک چه اقدامی میتواند انجام دهد؟

همان گونه که در پرسش پیشین و نیز اصول ناظر بر رضایت بیان شد هنگامی که شخص رضایت دهنده بالغ و عاقل باشد و نیز رضایت شخص بیمار با آگاهی و اختیار اخذ شده باشد اقدام درمانی پزشک با توجه به اجازه قانونگذار مباح میباشد و در این فرض به دلیل بلوغ و اختیار بیمار (زن) نیاز به رضایت و اذن شوهر نیست.

الف) در این فرض به دلیل نبود شرایط قانونی بند ج ماده ۱۵۸ قانون مجازات (عدم رضایت بیمار) پزشک حق هیچگونه اقدام درمانی را ندارد و در صورت اقدام (هر چند که با حسن نیت و به جهت طول عمر بیمار) چنانچه بیمار طرح دعوی نماید مسئولیت کیفری و مدنی خواهد داشت. ب مستند به بند ج ماده ۱۵۸ قانون مجازات، اسلامی اقدامات درمانی پزشک هنگامی از شمول عنوان مجرمانه خارج و مباح میباشد که بیمار بالغ و عاقل (یا اولیای قانونی بیمار نابالغ یا مجنون) رضایت آگاهانه به اقدام درمانی داشته باشند؛ همچنین قانونگذار به صورت استثنایی در موارد اورژانس (فوری) به حسب اهمیت فوریت و زمان اخذ رضایت و برائت را به دلیل امکان ورود آسیب به بیمار نیاز نداشته است لیکن در این فرض پزشک به جهت عدم رضایت صریح بیمار (نه همسر وی) نمی تواند اقدام به درمان نماید (هر چند وضعیت اورژانسی باشد) لذا مستندسازی این امر به جهت جلوگیری از دعاوی احتمالی آتی لازم است

۵- خانم دوازده هفته باردار میباشد دچار خونریزی شدید از مهبل میشود و با بررسی انجام شده اعلام میشود به صورت اورژانسی باید سقط جنین درمانی شود. مادر باردار رضایت به درمان دارد ولی همسر وی به علت اینکه بعد از هشت سال همسر وی باردار شده است رضایت به سقط جنین نمیدهد
پزشک چه اقدامی میتواند انجام دهد؟

- اگر مادر نیز رضایت به درمان ندهد چه اقدامی باید انجام شود؟

▶ با توجه به اینکه جنین در دوازده هفته میباشد (زیر چهارماه) و به جهت خطری که زندگی مادر را تهدید مینماید و نیز رضایت آگاهانه مادر که دارای وصف بلوغ و عقل میباشد پزشک می تواند با رعایت نظامات فنی و علمی اقدام به سقط جنین ،نماید در این مورد عدم رضایت همسر به هیچ وجه ملاک عمل نیست و اقدام پزشک در چارچوب قانونی بند ج ماده ۱۵۸ می.باشد همچنین لازم به ذکر است علی رغم اصول کلی و قوانین عام یاد شده که مؤید این نظر است مستند به قانون جوانی جمعیت که درمجلس شورای اسلامی به تصویب رسید در سقط جنین سقط درمانی پس از تایید بیماری جنین توسط کمیسیون سقط جنین تنها رضایت مادر ملاک است و نیاز به رضایت پدر نمیباشد

▶ - همان گونه که در پرسش چهارم قسمت (ج) بیان شد با توجه به عدم وجود رضایت مادر (هر چند که وضعیت اورژانسی است) پزشک نمیتواند اقدام به درمان نماید و تنها باید عوارض عدم اقدام درمانی و عوارض احتمالی را برای بیمار (یا اولیای قانونی وی) بیان نمود و از این حیث مستندسازی نماید.

۶- مادر چهارده هفته باردار که جنین وی دچار نقص ژنتیک میباشد در بررسی سه نفر متخصص اعلام مینماید که نقص ژنتیک باعث عسر و حرج مادر می.گردد مادر رضایت به سقط جنین درمانی میدهد ولی مرد به علت اینکه همسر وی بعد از مدت طولانی باردار شده است و فرزند دیگری نیز ندارد رضایت به سقط جنین نمیدهد پزشک چه اقدامی میتواند انجام دهد؟

▶ همان گونه که در پرسش پیشین نیز بیان گردید و نیز مستند به قانون سقط درمانی در صورتی که جنین دارای نقص ژنتیکی باشد و نیز سه نفر کارشناس تأیید نمایند اگر مادر رضایت در سقط جنین داشته باشد از جهت قانونی سقط جنین بلامانع و نیاز به رضایت شخص دیگری از جمله پدر جنین نخواهد بود

۷- خانمی سی و پنج ساله که دو فرزند دارد جهت بستن
لوله رحمی به بیمارستان مراجعه مینماید. همسر نامبرده
همراه وی نمی باشد پزشک چه اقدامی میتواند انجام دهد؟

▶ پزشک باید بررسی نماید که طبق آئین نامه وزارت بهداشت و درمان میتواند اقدام به بستن لوله رحمی نماید یا خیر در صورت اندیکاسیون داشتن میتواند با رضایت زن اقدام نماید و نیاز به رضایت همسر ندارد.

۸- پزشک جراحی که رضایت برای عمل جراحی زخم معده
ترمیم زخم معده گرفته است درحین عمل جراحی متوجه
سرطان معده میشود که نیاز به عمل برداشتن معده با بررسی
به عمل آمده میشود پزشک چه اقدامی میتواند انجام دهد؟

➤ به عنوان یک قاعده کلی چنانچه پزشک در خصوص یک اقدام درمانی رضایت (یا براءت) اخذ نماید این رضایت مختص همان اقدام درمانی خواهد بود و برای اقدام درمانی دیگری (یا موضوع دیگری) باید مجدداً از بیمار رضایت آگاهانه اخذ نماید حال در این پرسش دو فرض متصور است است چنانچه سرطان معده اورژانسی باشد یا نباشد.

➤ الف) وضعیت اورژانسی چنانچه پزشک در حین اقدام درمانی که مأذون است به هر دلیل (ضایعه جدید یا عدم کارایی اقدام درمانی فعلی) مجاب گردد که چنانچه اقدام درمانی جدیدی را به کار نیندد بیمار (به دلیل وضعیت اورژانسی) دچار مرگ یا آسیب شدید خواهد شد وفق بند ج ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی به جهت فوریت اقدام درمانی نیاز به اخذ رضایت و براءت نیست و پزشک برای نجات جان شخص میتواند با تکیه بر اجازه قانون (که جایگزین اجازه بیمار یا ولی میگردد) با رعایت نکات نظامات مربوطه اقدام به درمان مناسب نماید.

➤ ب) وضعیت غیر اورژانسی بنا بر اصول کلی چنانچه بیمار در وضعیت اورژانسی نباشد باید برای اقدام درمانی جدید مجدداً رضایت اخذ گردد که این فرض خود شامل دو حالت است:

➤ اول: بیمار بالغ عاقل: در این فرض چنانچه بیمار هوشیار باشد که حسب توضیحات پزشک میتواند رضایت بدهد یا ندهد لیکن چنانچه بیمار بیهوش باشد کسی به وی ولایتی ندارد (حتی پدر و جد پدری) به همین جهت پزشک تا به هوش آمدن بیمار و کسب رضایت مجدد از شخص بیمار باید از هر گونه اقدام درمانی جدید خودداری نماید (مستند به بند ج ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی)

➤ دوم: بیمار صغیر یا مجنون: با توجه به حجر بیمار و نیاز به اقدام درمانی جدید (غیر اورژانسی) پزشک باید با تبیین روش درمانی و عوارض آن برای اولیا یا سرپرستان قانونی بیمار از ایشان رضایت برای اقدام درمانی جدید را اخذ نماید (مستند به بند ج ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی)

۹- مصدومی بیست و یک ساله به دنبال افتادن تیر آهن روی پا و به

علت آسیب شدید و له شدگی در این ناحیه نیاز به عمل جراحی

اورژانسی قطع نمودن پا دارد بیمار در بدو ورود هوشیار است و

رضایت به قطع پا نمیدهد در صورت عدم قطع پا خطر مرگ برای

بیمار وجود دارد. پزشک چه اقدامی میتواند انجام دهد؟

– اگر مصدوم در بدو ورود حالت گیجی داشته باشد که در نتیجه

نتواند تصمیم گیری نماید و بستگان وی نیز هنوز به بیمارستان مراجعه

نموده اند پزشک چه اقدامی می تواند انجام دهد؟

مطابق حکم کلی ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی رضایت بیمار رکن اصلی اباحه عمل و عدم مسئولیت کیفری پزشک است و استثنای این حکم عام قانونگذار قید آمده در انتهای بند ج ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی مبنی بر عدم نیاز به رضایت و) (برائت بیمار و یا اولیای قانونی وی تنها شرایط فوریت و اورژانسی است که به جهت نیاز به اقدام سریع درمانی نمیتوان رضایت یا عدم رضایت را اخذ نمود. بنابراین در فرض پرسش چون بیمار صراحتاً عدم رضایت خود را اعلام میدارد مشمول بند ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی نخواهد شد هر چند شرایط اورژانسی حاکم باشد و پزشک به جهت عدم رضایت بیمار حق اقدام درمانی را نخواهد داشت و در صورت اقدام و شکایت بیمار یا قائم مقام قانونی وی مسئول خواهد بود لیکن چنانچه بیماری که صراحتاً اعلام عدم رضایت از اقدام درمانی کرده است و دارای شرایط اورژانسی میباشد دچار بیهوشی گردد و هنوز بیمارستان را ترک نکرده باشد

► با توجه به وضع حادث شده و با عنایت به بندج ماده ۱۵۸ در این لحظه وضعیت اورژانسی حاکم است که اخذ رضایت و برائت در این وضعیت جدید ممکن نیست بنابراین حسب موقعیت اورژانسی، پزشک میتواند در چارچوب قانون اقدام به درمان نماید. اینجا نکته ظریفی را باید خاطر نشان نمود و آن این است که عدم رضایت بیمار امری مطلق نیست بنابراین هر چند بیمار در ابتدا عدم رضایت را اعلام کرده است لذا هر لحظه میتواند از آن عدول نماید و رضایت خود را اعلام نماید که با وحدت ملاک از این موضوع در اینجا بیهوش شدن بیمار و حضور وی در بیمارستان حدوث وضعیت جدیدی میباشد که پزشک وفق قانون میتواند با توجه به اورژانسی بودن وضعیت بیمار اقدام به درمان بر اساس موازین علمی و فنی نماید.

۱۰- نوزاد دو روزه به علت زردی شدید نیاز به تعویض خون دارد و در صورت عدم تعویض خون دچار عوارض و نقص عضو صعب العلاج می گردد علیرغم توضیحات کامل کادر درمان والدین نوزاد رضایت به تعویض خون ندارند پزشک معالج چه اقدامی میتواند انجام دهد؟

► با توجه به اینکه بیمار صغیر میباشد از یک سو حسب بند ج ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی باید رضایت اولیای قانونی وی (پدر یا جدپدری) اخذ گردد از سوی دیگر پدر طفل (ولی قانونی وی) رضایت به درمان ندارد که نبود رضایت مانع از اسباب اباحه مذکور در ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی خواهد شد که در نتیجه چنانچه پزشک اقدام به درمان نماید حسب مورد مسئول قلمداد می گردد. لیکن در این خصوص باید نکته ای را متذکر گردید چنانچه عدم رضایت پدر تا حدی غیر عقلانی باشد که احتمال مرگ یا آسیب جدی به طفل رود و به عبارت دیگر ولی طفل رعایت غبطه صغیر را ننماید ماده ۱۱۸۴ قانون مدنی و نیز تبصره ۲ ماده ۴۹۵ قانون مجازات اسلامی پزشک میتواند مورد را به دادستان حوزه قضایی مربوطه اطلاع دهد که این امر میتواند موجب عزل ولی قهری گردد و بنابر شرایط منجر به تعیین قیم اتفاقی یا تصمیم گیری دادستان در خصوص درمان طفل گردد لازم به ذکر است در صورت عزل ولی قهری چنانچه وضعیت طفل اورژانسی باشد حسب بندج ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی میتواند اقدام به درمان نمود.

۱۱ – دختر ده ساله ای به علت مشکل عروقی نیاز به
عمل اورژانس قلب دارد ولی پدر وی در مسافرت
میباشد نامبرده دارای برادر بیست ساله نیز میباشد در
خصوص رضایت عمل جراحی چه اقدامی باید انجام
شود؟

► با توجه به بالغ بودن بیمار (دختر ۱۰ ساله) چنانچه پزشک اقدام درمانی و عوارض حاصله را برای بیمار شرح دهد (در حد اطلاع بیمار و فهم عوارض ناشی از آن) و بیمار رضایت به درمان را اعلام نماید و پزشک اقدام به درمان نماید حسب ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی اقدام پزشک واجد وصف اباحه است و پزشک مسئولیت کیفری نخواهد داشت. در اینجا لازم به بیان است که هر چند مسئولیت کیفری پزشک به واسطه اعلام براءت بیمار ده ساله منتفی است ولی مسئولیت مدنی وی در خصوص جبران خسارات احتمالی پا برجاست زیرا بالغ ده ساله مطابق رویه قضایی حاکم فاقد وصف رشد است. مگر اینکه پزشک مطابق موازین فنی و مقررات پزشکی اقدام نموده و از این حیث قصور و تقصیری رخ نداده باشد (که اثبات آن بر عهده پزشک است) و یا وفق ماده ۴۹۷ قانون مجازات اسلامی شرایط فوریت و اورژانس حاکم باشد.

۱۲- پسر دوازده ساله ای به علت بیماری کم خونی
نیاز به پیوند مغز استخوان دارد که عمل جراحی
وی اورژانسی محسوب نمیشود. پدر کودک فوت
نموده است چه اقدامی میتوان انجام داد؟

► از یک سو با توجه به اورژانسی نبودن وضعیت بیمار و از سوی دیگر صغیر بودن بیمار و با توجه به ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی اعلام رضایت ولی قانونی طفل الزامی است لیکن در فرض مسئله پدر طفل فوت نموده است بنابراین چنانچه طفل دارای جد پدری ولی قهری باشد رضایت وی معتبر و موجب عدم مسئولیت پزشک خواهد بود، بود در غیر این صورت چنانچه بیمار در وضعیت اورژانسی قرار نگیرد پزشک میبایست تا نصب قیم از طریق دادگاه و اعلام رضایت وی اقدام به درمان ننماید در غیر این صورت مسئول خواهد بود.

۱۳ – پسر شانزده ساله ای به دنبال ضربه به ناحیه شکم در
حین ورزش به بیمارستان انتقال داده می شود . در بررسی
اولیه مشکل خاصی مشاهده نمیشود و جهت بررسی خونریزی
داخل شکم نیاز به جراحی دارد پزشک توضیحات کامل را
برای مصدوم میدهد و نامبرده آگاهی کامل به عمل
جراحی فوق پیدا مینماید پدر و مادر نامبرده حضور ندارند
چه اقدامی میتوان انجام داد؟

► با توجه به بالغ بودن و عاقل بودن بیمار و نیز آگاهی داشتن بیمار به اقدام درمانی، چنانچه بیمار رضایت خود را بیان نماید پزشک از جهت مسئولیت کیفری مبری میگردد (وفق بندج ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی) هرچند از حیث مسئولیت مدنی مسئولیت پزشک پابرجاست و از این باب رضایت بیمار هرچند آگاهانه بی تأثیر در موضوع است (جهت تفصیل بیشتر درج توضیحات ذیل پرسش ۱۱)

۱۴- مرد چهل ساله ای نیاز به عمل جراحی قلب دارد
به علت بیماری پیشرفته قلبی احتمال خطر مرگ در
حین عمل جراحی وجود دارد. چه اقدامی باید انجام
داد؟

▶ چنانچه پزشک یا تیم پزشکی بیمار را آگاه از خطرات احتمالی و) یا (قطعی اقدام درمانی نمایند و در خصوص میزان موفقیت آمیز بودن یا نبودن اقدام درمانی توضیحات لازم را ارائه دهند و بیمار با آگاهی به درصد ریسک پزشک را مبری از خسارات آینده نمایند اعلام برائت نماید با عنایت به مشروعیت سودمندی و به شرط رعایت کلیه اصول فنی و نظامات مربوطه و عدم تقصیر چنانچه برای بیمار دچار نقص عضو یا فوت، گردد مسئولیتی برای پزشک متصور نیست اعم از کیفری و یا مدنی

۱۵- خانم سی ساله ای به علت خونریزی شدید رحمی نیاز به عمل جراحی اورژانس برداشتن دارد (هیسترکتومی) عمل جراحی برای نامبرده یکسری عوارض ناخواسته به علت بیماری زمینه ای قلب و حتی احتمال مرگ در حین عمل جراحی وجود دارد. در خصوص اخذ براءت چه اقدامی میتوان انجام داد؟

▶ چنانچه بیمار از عواقب احتمالی (و یا قطعی) اقدام درمانی آگاه گردد (توسط پزشک) و تحت این آگاهی پزشک را نسبت به صدمات آتی مبری کند (برائت دهد) اگر بیمار دچار نقص عضو یا مرگ گردد مشروط به رعایت اقدامات فنی و نظامات مربوطه از جانب پزشک هیچ مسئولیتی متوجه درمان کننده نخواهد بود.

۱۶- بیمار مرد چهل و پنج ساله ای است که جهت عمل جراحی دیسک شدید و چسبنده ناحیه کمر به بیمارستان مراجعه مینماید برائت در پذیرش توسط متصدی پذیرش اخذ شده است. به دنبال عمل جراحی علی رغم رعایت موازین علمی و فنی به علت چسبندگی شدید دیسک دچار عارضه بی اختیاری ادرار می شود آیا پزشک ضامن خسارت میباشد یا خیر؟

► هر چند در این مورد بیمار پزشک را مبری از مسئولیت مدنی نموده است و پزشک نیز کلیه مسائل فنی و نظامات مربوطه را از جهت علمی رعایت نموده است لیکن برای موثر بودن براءت چند شرط باید لحاظ گردد که یکی از آن موارد اخذ براءت آگاهانه از بیمار میباشد بنابراین پزشک یا تیم پزشکی میبایست در حد عرف معمول بیمار را از عوارض بیماری آگاه مینمودند بنابراین در این خصوص به علت اینکه براءت اخذ شده آگاهانه نبوده است پزشک میتواند حسب مورد مسئول قلمداد گردد.

۱۷- بیماری به علت آبسه شدید ناحیه مقعد با تب شدید و بی حالی به اورژانس بیمارستان مراجعه می نماید پزشک معالج پس از بررسی و تشریح موضوع برای بیمار مبنی بر اینکه با توجه به شدت و پیشرفت عفونت اطراف مقعد احتمال درگیری عضلات اسفنکتر مقعد امکان پذیر است و احتمال بریدن عضلات درگیر (سلولهای نکروز و مرده) وجود دارد و این احتمال نیز ممکن است که بی اختیاری مدفوع برای نامبرده بوجود آید اگر این اقدام نیز انجام نشود به علت پیشرفت عفونت احتمال مرگ نیز برای نامبرده وجود دارد با این توضیحات پزشک اقدام به اخذ برأت می نماید حال اگر پس از عمل جراحی این عارضه پیش آید و در بررسی مشخص شود پزشک کلیه اقدامات را طبق موازین علمی و فنی انجام داده است و عارضه بی اختیاری مدفوع برای وی بوجود آید آیا پزشک ضامن است؟

الف) حال اگر توضیحات را برای بیمار ندهد و برأت اخذ ننماید چگونه؟

ب) اگر در case مورد نظر برأت اخذ نماید و توضیحات کامل داده باشد ولی موازین

عمل را رعایت نکرده باشد چگونه؟

در پاسخ به اصل پرسش باید بیان، داشت با توجه به رعایت کلیه اقدامات فنی و نظامات مربوطه و نیز اخذ برائت آگاهانه از فرد بالغ عاقل و مشروعیت درمان باید بیان داشت که پزشک از حیث ضایعه حادث شده مسئولیتی نخواهد داشت.

الف) همان گونه که در مبانی اشاره گردید اخذ برائت به مفهوم عدم مسئولیت مطلق پزشک نیست بلکه به مفهوم جابه جایی بار اثبات دلیل میباشد؛ حال در این فرض که پزشک از بیمار برائت اخذ ننموده است مشمول ماده قانون مجازات اسلامی مبنی بر فرض تقصیر پزشک میگردد بنابراین با توجه به نبود شرط برائت بار اثبات عدم تقصیر و رعایت نظامات فنی تماماً به عهده پزشک میباشد حال با توجه به اینکه پزشک کلیه اقدامات فنی را رعایت نموده است و نیز به جهت مشروعیت درمان میتوان گفت عدم تقصیر پزشک امری مسلم است و با ارائه مستندات در دادگاه میتواند مبری از مسئولیت گردد ولی باید نسبت به عوارض بیماری آگاهی لازم را به بیمار داده باشد تا وی بتواند تصمیم گیری درست نماید که در غیر این صورت پاسخگو میباشد.

ب) در این فرض با توجه به توضیحات پزشک براءت آگاهانه اخذ گردیده است لیکن همان گونه که پیشتر نیز اشاره گردید اخذ براءت آگاهانه از مریض به معنی عدم مسئولیت مطلق پزشک نخواهد بود و تنها به معنای جابه جایی بار اثبات دلیل میباشد امتیازی) قانونی برای پزشک در مقابل فرض تقصیر پزشک مطرح در ماده قانون مجازات اسلامی حال در این فرض با توجه به حصول براءت آگاهانه پزشک مشمول فرض تقصیر در ماده ۴۹۵ قانون مجازات اسلامی نبوده و بی نیاز از اثبات عدم تقصیر میگردد لیکن این بیمار است که باید اثبات نماید که پزشک موازین فنی و علمی را اثبات ننموده است حال چنانچه بیمار موفق به اثبات این امر گردد حسب مورد پزشک دارای مسئولیت خواهد بود.

۱۸- خانم بیست ساله ای جهت کشیدن دندان عقل به دندانپزشکی مراجعه می نماید. دندانپزشک پس از بررسی متوجه میشود که دندان عقل چسبندگی شدیدی به فک دارد و احتمال شکستن فک وجود دارد ولی توضیحی برای بیمار نمیدهد و براءت برای عارضه فوق اخذ نمی نماید. اگر پس از عمل جراحی فک دچار شکستگی شود آیا دندانپزشک ضامن خسارت میباشد؟

(الف) اگر براءت آگاهانه اخذ شده باشد چه شرایطی دارد؟

ب اگر براءت را منشی دندانپزشک گرفته باشد ؟

پ) اگر برای دادگاه ثابت شود که توضیحات لازم داده شده است ؟

ت) اگر براءت آگاهانه اخذ شده باشد ولی مشخص شود که روش عمل جراحی

روش استاندارد نبوده است آیا دندانپزشک ضامن میباشد یا خیر؟

▶ در پاسخ به پرسش، اصلی با توجه به عدم اخذ برائت از بیمار پزشک حسب ماده قانون مجازات مقصر فرض میشود و چنانچه در دادگاه نتواند عدم تقصیر خود را اثبات نماید ضامن کلیه خسارت وارده میباشد لیکن باید توجه داشت که اگر پزشک در دادگاه اثبات نماید که در چنین مورد خاصی شکستگی فک عرفاً عرف خاص (پزشکان محتمل است و دلالت بر تقصیر پزشک ندارد ولی لازم است توضیحات لازم را به بیمار داده تا تصمیم صحیح را بنابر شرایط و خواست خود اتخاذ کند.

▶ (الف) در این فرض چنانچه کلیه موارد فنی و علمی لحاظ شده باشد پزشک با توجه به اخذ شرط برائت نیاز به اثبات عدم تقصیر نداشته و از این حیث مسئولیتی ندارد.

ب) با توجه به اینکه منشی عضو کادر درمانی تلقی نمیشود و از جهت فنی نیز فاقد صلاحیت میباشد برائت اخذ شده به جهت عدم آگاهانه بودن فاقد اثر میباشد ولی چنانچه منشی دندانپزشک از طرف پزشک مأذون باشد و از جهت عرف پزشکی اطلاعات لازمه را داشته باشد و نیز کلیه عواقب احتمالی (یا قطعی) درمان را به طور کامل و در حد عرف پزشکی برای بیمار توضیح داده باشد؛ به نظر رسد برائت اخذ شده آگاهانه تلقی شود و پزشک نیاز به اثبات عدم تقصیر نداشته و در صورت رعایت کلیه نکات فنی و علمی لازمه با توجه به جمیع جهات پزشک مسئولیتی نخواهد داشت. لذا لازم به تذکر است چنانچه منشی توضیحات لازمه را نداده باشد که برائت مؤثر در مسئولیت پزشک نیست و پزشک باید در دادگاه عدم تقصیر خود را اثبات نماید.

► پ) این فرض ناظر به آگاهانه بودن یا نبودن برائت اخذ شده میباشد بنابراین در این مورد شبهه در چگونگی اخذ برائت است حال چنانچه در دادگاه اثبات شود که پزشک توضیحات لازمه را برای بیمار بیان داشته است (مثلاً با گواهی گواهان) رضایت آگاهانه خواهد بود که در این وضعیت پزشک از شرط برائت بهره مند میگردد.

► ت) در این فرض پزشک موازین علمی را رعایت ننموده لیکن از بیمار برائت آگاهانه اخذ نموده است در این مورد پزشک با توجه به اخذ شرط برائت نیاز به اثبات عدم تقصیر ندارد ولی چنانچه بیمار اثبات نماید که اقدام درمانی بکار گرفته شده مناسب نبوده است (مثلاً با ارجاع امر به کارشناسان پزشکی قانونی) و دادگاه نیز دفاع یاد شده را وارد، بداند پزشک مسئول کلیه خسارتهای خواهد بود (علی رغم اخذ برائت آگاهانه از بیمار)

۱۹- آقای بیست و هشت ساله جهت کشیدن دندان قدامی دوم فک بالا به مطب دندانپزشک مراجعه می نماید پس از بررسی مشخص میشود که به علت پوسیدگی شدید نیاز به کشیدن دندان میباشد دندانپزشک پس از تزریق ماده بی حسی دندان نامبرده را میکشد و پس از بیست دقیقه از مطب با حال عمومی خوب خارج میشود نامبرده پس از حدود چهار ساعت از کشیدن دندان به علت عارضه نادر حساسیت تأخیری ماده بی حسی در منزل فوت مینماید. اگر کلیه اقدامات پزشک طبق موازین علمی و فنی انجام شده باشد آیا ضامن فوت بیمار پزشک میباشد یا خیر؟

▶ همان گونه که اشاره شد اخذ برائت تنها بار اثبات تقصیر را از پزشک به بیمار منتقل مینماید لیکن در این فرض هر چند پزشک اخذ برائت ننموده است و از شرط برائت بهره مند نیست که به همین سبب ماده قانون مجازات اسلامی تقصیر وی مفروض میباشد لیکن با توجه به اینکه حساسیت تأخیری یک عارضه نادر میباشد چنانچه پزشک اثبات نماید کلیه موازین فنی و علمی را رعایت نموده است مسئولیت نخواهد داشت.

۲۰- بیماری به علت گلو درد چرکی نیاز به تزریق پنی سیلین دارد. برای تزریق آمپول به درمانگاهی مراجعه می نماید و پرستار پس از بررسی نسخه برای نامبرده تست انجام میدهد تا پنیسیلین را پس از انجام تست عضلانی تزریق نماید ولی انجام تست باعث حساسیت می شود که البته عارضه نادری میباشد و بیمار دچار زندگی نباتی میگردد. آیا پرستار ضامن خسارت میباشد یا خیر؟

► در این فرض پرستار در راستای رعایت نکات فنی اقدام به انجام تست درمانی قبل از تزریق مینماید لذا علی رغم اخذ برائت با توجه به اینکه کلیه موارد فنی و علمی در امر تزریق رعایت گردیده به عبارت دیگر در راستای رعایت نظامات فنی عارضه ناشی شده است و نیز با توجه به نادر بودن آن و خارج از عرف بودن آگاهی دهی به بیمار در مورد موارد بسیار نادر پرستار پس از اثبات موارد مشروحه مسئولیتی نخواهد داشت.

۲۱- بیماری به دنبال خونریزی مغزی دچار مرگ مغزی
شده است و خانواده بیمار رضایت به جدا کردن مصدوم از
دستگاه ICU نمیشوند پزشک چه اقدامی می تواند انجام
دهد؟

▶ با توجه به اینکه مرگ مغزی مرگ قطعی میباشد و نامبرده مرده محسوب میشود فلذا برای جدا کردن مرده از دستگاه نیازی به رضایت بستگان ندارد و با دستور پزشک این امر انجام میشود.

